

**MINISTÈRE
DE L'ÉDUCATION
NATIONALE,
DE LA JEUNESSE
ET DES SPORTS**

*Liberté
Égalité
Fraternité*

Concours externe du Capes et Cafep-Capes

Section langues régionales : catalan

Exemple de sujet pour l'épreuve écrite disciplinaire appliquée portant sur la langue régionale

À compter de la session 2022, les épreuves du concours externe du Capes et du Cafep-Capes sont modifiées. [L'arrêté du 25 janvier 2021](#), publié au journal officiel du 29 janvier 2021, fixe les modalités d'organisation du concours et décrit le nouveau schéma des épreuves.

En prenant appui sur les documents proposés, vous produirez une analyse critique – en français – de ceux que vous aurez sélectionnés, analyse qui vous permettra de construire une séquence d'enseignement. Dans le cadre du thème « Voyages et migrations » du cycle 4 (vous déterminerez la classe et la modalité d'enseignement, LV seule ou enseignement bilingue), vous présenterez la séquence pédagogique en mentionnant objectifs, moyens et stratégies en fonction de la classe.

Vous décrirez, analyserez et explicitez les faits de langues soulignés (docuent n°2) dans la perspective du travail en classe lors de cette séquence pédagogique (les temps du passé en catalan et leurs équivalents en français).

DOCUMENTS

1. *Canigó*, « Cant primer : L'aplech », Jacint VERDAGUER, 1886
2. *Canigó*, « Cant sisè : Lo Rosselló », Jacint VERDAGUER, 1886
3. Adaptació: *Canigó*, Jacint Verdaguer, per Artur Martorell, il·lustracions Carme Peris, Proa, Barcelona, 1986
4. Traducció : *Canigó*, Jacint VERDAGUER, per Miquela VALLS, Terra Nostra, Prada, 2004
5. *Entre l'infern i la glòria*, « - Andantino – 'So barratinaire de Prats de Molló' [Pica del Canigó, setembre de 1879] », p 266, Àlvar VALLS, Edicions de 1984, Barcelona, 2020
6. *Canigó. Història i mite*, Joseph RIBAS, Eumo Editorial, Vic, 1996
7. Auca de la flama del Canigó
8. Foto de Sant Martí del Canigó

DOCUMENT N°1 :

L'APLECH

Ab son germá, lo comte de Cerdanya,
com áliga que á l'áliga acompanya,
devalla Tallafarro de Canigó un matí;
ve ab son fill de caçar en la boscuria,
quan al sentirhi mistica canturia
se n'entra al hermitatge devot de Sant Martí.

Lo Sant, desde'l cavall, vestit de malla,
encès d'amor, d'un colp d'espasa talla,
per abrigar á un pobre, son ribetat mantell;
Gentil, l'aligó tendre, sa armadura
contempla, y, ab coratge que no dura:
—Mon pare,—diu,—voldria ser cavaller com ell.

¿No he feta ab vos contra Almanzor la guerra?
M'ha vist l'espatlla l'enemich? La terra
no reguí jo ab sanch meva y ab sanch de sarrahins?

¿Per què l'elm y l'escut que á tants donareu,
á mi, á mi sol, fill vostre, me'l negareu?
No infantan ja les mares guerrers y paladins?

—Fill, hereu de ma gloria y mon llinatge;
ta petició m'agrada y ton llenguatge;
demana si á ton oncle li plauhen com á mi.
—Es hora tanmateix,—diu l'altre comte,—
puig no es ja cavaller, que'n sía prompte;
que vetlle anit les armes, jo l'en faré al matí.—

Com dintre'l rusch murmuriosa abella,
Gentil á orar se queda en la capella,
acompanyat dels comtes, de patges y escuders;
en la tarima del altar se postra
contemplant al sant bisbe que s'hi mostra,
que fou abans que bisbe mirall de cavallers.

La llum de l'alba al peu de l'ara'l troba,
com un colom vestit ab blanca roba,
regalantse ab l'aroma de cristians concells,
sanitosos concells que, abans de gayre,
com papallones volarán en l'ayre;
mes ¡ay! son cor novici també volant ab ells.

DOCUMENT N°2 :

Lo Rosselló

-Aguayta! -diu l'hermosa, y en mágich panorama
obrir veu á ses plantes lo pla del Rosselló
per entre cortinatges de boyres d'or y flama,
y ací's veu, com en somni d'amor, prop de sa dama
y al cim de Canigó.

Cinch rius brollan d'aqueixa montanya grandiosa,
cinch rius d'aygua de gebre, mitj perles y mitj gel,
de tots ab les escumes lo Rosselló s'arrosa;
aixís sos raigs escampa l'estrella més hermosa
per los jardins del cel.

Apar una almorratxa descomunal que vessa
per sos cinch brochs de vidre cinch rius d'aygues d'olors;
la aixeca entre eixes cimes Pirene gegantessa
com quant, dintre la plaça, dançant la pabordessa
arruixa'ls balladors.

Gegant ample d'espattes, al torb y a la tempesta
y als núvols deixa ferhi cada hivernada aplech;
ramades té que viuhèn de romaní y ginesta
en cada arruga esteses de sa rumbosa vesta,
y un poble en cada plech.

Allá d'allá Colliure, del Pirineu derrerera,
se veu rojench è informe sortir lo sol naixent,
com far que ab braç de ferro sosté la cordillera,
y al náixer ja ab sa rossa y estesa cabellera
s'abriga'l firmament.

De son breçol d'escumes quant s'alça cada día,
son raig primer corona lo rey del Rosselló;
de jorn tot l'enmantella de llum y pedrería,
y al pòndres en Maranges encara un bes envía
al front del Canigó.

A sa claror s'aixampla rihent la plana hermosa,
com desvetllada als dolços murmuris del matí;
lo pèlach a ses plantes dormint, mòures no gosa,
per no desabrigarla sa filla somniosa
de sos llençols de lli.

Té á esquerra les cendroses, vitíferes Corberes
que al Pirineu, com branques, se puján á empeltar,
á dreita les florides, granfíques Alberes;
lo Rosselló es un arch de dues cordilleres
que té per corda'l mar.

Es una immensa lira que en eixa platja estesa
vessanta d'armonies **deixá** algun deu marí,
lo Canigó es lo pom, les cordes que'l cerç besa
son los tres rius que roncan lliscant per la devesa,
lo Tech, la Tet, l'Aglí.

La Goja diu: -No sempre **fou** eixa vall desclosa:
fou aygua lo que es herba, lo que ara es vert fou blau;
bramaren les balenes hont Prada avuy reposa,

y'ls claustrés d'Elna muntan, evori en coral-rosa,
de Téthys lo palau.

Força-real y Pena foren ses illes belles;
del Canigó en la soca fermárense vaixells,
volaren les gavines cantant cançons novelles
en eixes margenades, hont brescan les abelles,
hont jugan los anyells.

Es obra del Pirene gegant aqueixa terra,
dels cims la devallaren les aygues de gra á gra,
les pedres de la plana son òssos de la serra,
d'ahont un pas per segle, com hoste que's desterra,
lo pèlach reculá.

A les Nereydes, filles de Dòris, suplantaren
les Náyades jolives, que en Arles y Moliuj
de sa aygua sanitosa les urnes abocaren;
les Dríades dins l'arca dels dòlmens s'allotjaren
dels arbres entremitj.

¿De cuántes guerres fora lo Rosselló teatre?
portal d'Iberia, ¿quántes nacions **ha vist** passar?
Les serres, graderia d'aqueix anfiteatre,
en sa creixent arena més pobles han vist batre
que onades en sa mar.

Grans viles lo fenici vora eixa mar plantava,
y, esposa desertívola que cerca un altre lliu,
besava llurs muralles mil anys y les **deixava**,
y lluny elles al veure sos ulls y vesta blava,
morían de neguit.

Lo temps á Caucolíberis é Il·líberis esborra,
si restan llurs ossades, sos noms ja ningú'ls sab.
De la Ruscino Púnica ne resta sols la torra,
com d'home que en l'arena de vora mar s'ensorra,
trayent ja sols lo cap.

Ençá d'eixa columna, padró de sa ruina,
una ciutat naixenta no veus? es Perpinyá,
la que li ha pres per sempre lo ceptre de regina.
Donchs jo l'he vista náixer, com d'un reboll l'alzina,
com roure d'un aglá.

Un fill de la Cerdanya, que Pere Pinya's **deva**,
tement que'l soterrassen les neus, parlá á la Tet:
«¡Oh! guíam tu que hi baixas, al pla que s'assoleya.»
«Segueixme», 'l riu contesta, y'l llaurador ho feya
per no morir de fret.

Dels bous pren les tirandes y per sa verda riba
segueix lo riu que corre camí del Rosselló;
quant ja vora les aygues del mar la Tet arriba,
diu al bover: «Arrèlat aquí, llaura y cultiva,
tos camps regaré jo.»

Com Rómulus un día del Tibre en la ribera,
de freixe ab sa carreta rodeja un troç de pla;
allí planta una casa, un camp y una olivera,

ara es ciutat la casa, mur ample la rodera,
lo mur de Perpinyá.

Apar una encantada que de l'escuma eixida
mirantse s'extasía, granívol Rosselló,
y alçant á les neus vèrgens los ulls embadalida,
no sab si ab més belleses y ab més tresors la crida
la mar ò'l Canigó.

Mes eix es meu, cap reyna del món té millor trono;
á cap fins les boyrades humils besan lo peu;
y aixó y mon cor y vida y esdevenir te dono;
ací, al nivell dels astres, de gloria te corono,
més alt sols está Deu.

Oh! mira mes companyes com á enjoyarte volan
en carros de boyrina de polsaguera d'or;
algunes per lliseres de neu y herba roçolan
fins que, de joyes plena sa falda, s'enarbolan
parlant de nostre amor.

A aixams així á trench d'alba les áurees abelles
murmurioses volan vers l'ametller florit.
Oh! mírales còm pujan, qué cándides y belles!
no son més aixerides al vespre les estrelles
quant pujan al zenit.-

DOCUMENT N°3 :

Adaptacions i traduccions

EL ROSSELLÓ

—Aguaita! —diu l'hermosa, i en màgic panorama
obrir veu a ses plantes el pla del Rosselló
per entre cortinatges de boira d'or i flama,
i ací es veu, com en somni d'amor, prop de sa dama
i al cim de Canigó.

Cinc rius brollen d'eixa muntanya grandiosa,
cinc rius d'aigua de gebre, mig perles i mig gel;
de tots amb les escumes el Rosselló s'arrosa,
així sos raigs escampa l'estrella més hermosa
per els jardins del cel.

Apar una almorratxa descomunal que vessa
per sos cinc brocs de vidre cinc rius d'aigües d'olors;
l'aixeca entre eixes cimes Pirene gegantessa
com quan, dintre la plaça, dansant la pabordessa
arruixa els balladors.

Gegant ample d'espatlles, al torb i a la tempesta
i als núvols deixa fer-hi cada hivernada aplec;
ramades té que viuen de romaní i ginesta
en cada arruga esteses de sa rumbosa vesta,
i un poble en cada plec.

Allà d'allà Cotlliure, del Pirineu darrera,
es veu rogenic i informe sortir el sol naixent,
com far que amb braç de ferro sosté la cordillera,
i en nàixer ja amb sa rossa i estesa cabellera
s'abriga el firmament.

De son bressol d'escumes quan s'alça cada dia,
son raig primer corona el rei del Rosselló;
dejorn tot l'emmantella de llum i pedreria,
i en pondre's a Maranges encara un bes envia
al front del Canigó.

*A sa claror s'eixampla rient la plana hermosa,
com desvetllada als dolços murmuris del matí;
el pèlag a ses plantes dormint, moure's no gosa,
per no desabrigar-la, sa filla somniosa,
de sos llençols de lli.*

*Té a esquerra les cendroses, vitíferes Corberes
que al Pirineu com branques, es pugen a empeltar,
a dreta les florides, granítiques Alberes;
el Rosselló és un arc de dues cordilleres
que té per corda el mar.*

*És una immensa lira que en eixa platja estesa
vessanta d'harmonies deixà algun déu marí,
el Canigó és el pom, les cordes que el cerç besa
són els tres rius que ronquen lliscant per la devesa,
el Tec, la Tet, l'Aglí.*

Chant I

L'APLEC

(Le pèlerinage)

Avec son frère le comte de Cerdanya, tel l'aigle qu'un autre aigle accompagne, Tallafarro dévale du Canigó un matin ; il revient avec son fils de chasser dans les grands bois quand, entendant des chants mystiques, il entre dans le dévôt ermitage de Sant Martí.

Le saint, à cheval, en cote de mailles, enflammé d'amour, d'un coup d'épée taille son manteau à liseré pour en vêtir un pauvre ; Gentil, le tendre aiglon, contemple son armure et dans un bref élan de courage :

– *Mon père, dit-il, je voudrais être chevalier comme lui !*

N'ai-je pas fait la guerre avec vous contre el Mansour ? L'ennemi m'a-t-il jamais vu de dos ? N'ai-je point arrosé la terre de mon sang et de celui des Sarrasins ? Pourquoi le heaume et l'écu que tant d'autres ont reçus de vos mains, me les refusez-vous à moi seul, votre fils ? Les mères n'enfantent-elles plus de guerriers ni de paladins ?

– *Mon fils, héritier de ma gloire et de mon lignage, ta demande me plaît et ton langage aussi ; demande à ton oncle s'il en est aussi satisfait que moi.*

– *Il est grand temps, dit l'autre comte, puisqu'il n'est pas chevalier qu'il le devienne sans tarder ; qu'il fasse cette nuit sa veillée d'armes, demain matin je l'adoubrai.*

Comme dans sa ruche la murmurante abeille, Gentil reste en prière dans la chapelle, accompagné des comtes, de pages et d'écuyers ; sur l'estrade de l'autel il se prosterne, contemplant le saint évêque qui fut d'abord miroir des chevaliers.

La lumière de l'aube le trouve au pied de l'autel, colombe vêtue d'une robe blanche, se délectant de l'essence des conseils chrétiens, sains conseils qui, bientôt, comme des papillons, s'envoleront et avec eux – hélas ! – s'envolera aussi son cœur novice.

– *Combats pour Dieu, lui crie l'ermite, mets son honneur au-dessus de ta vie, que ton armure, comme une plume, écrive partout la sainte loi ; sois toujours le soutien de l'innocence et si un vent doit te faire plier, que ce soit celui de la clémence : sois bouclier pour le peuple et épée pour ton roi !*

Il quitte ensuite l'habit blanc, on lui donne l'armure pièce à pièce : sur le gambison, le pourpoint argenté ; du camail il protège sa belle tête et son corps vigoureux de la rondache aux Quatre Barres surmontées d'un soleil levant.

Guifre, son oncle, lui met les éperons, faisant une croix sur son genou, qu'il arrose d'une ardente larme ; puis il empoigne l'épée qu'un rayon de soleil fait briller sur l'autel, et s'appêtant à en ceindre Gentil, il lui donne à baiser la croix de la poignée.

Il lui en donne trois coups sur l'épaule, ultime offense que le guerrier pardonne, tandis que l'ascète lui dit :

– *L'épée est une croix ; avec elle guerroye et vaincs comme Jésus Christ, aime de tout ton cœur cette belle épouse, que ni la vie ni la mort ne l'arrachent de ton côté !*

Rosselló

– *Regarde !* dit la belle.

En un magique panorama il voit s'ouvrir à ses pieds la plaine du Rosselló, à travers un rideau de brume d'or et de flammes ; il se voit lui-même comme en un rêve d'amour, auprès de sa dame et au sommet du Canigó.

Cinq rivières jaillissent de cette montagne grandiose, cinq rivières d'eau de givre, moitié perles, moitié miel ; de leur écume, elles arrosent toutes le Rosselló ; ainsi la plus belle étoile, répand-elle ses rayons dans les jardins du ciel.

3 4

On dirait une *almorratxa* hors du commun versant par ses cinq becs de verre, cinq ruisseaux d'eau parfumée ; la géante Pyrène l'élève entre les cimes, telle la *pabordesse* sur la place quand elle ondoie les danseurs.

C'éant aux larges épaules il permet chaque hiver les retrouvailles de la tourmente, de la tempête et des nuages en son sein ; des troupeaux broutent le romarin et le genêt tapissant chaque froissure de sa superbe tunique et dans chacun de ses plis s'abrite un village.

Au loin, par delà Cotlliure, derrière les Pyrénées, informe et rougeoyant, on voit sortir le soleil levant, comme un phare que la chaîne soutient de son bras de fer ; il vient tout juste de naître, et déjà dans sa blonde chevelure éparse, s'abrite le firmament.

Quand il se lève chaque jour de son berceau d'écume, son premier rayon couronne le roi du Rosselló ; dans la journée, il le revêt de lumière et de pierreries et en se couchant à Meranges, il baise encore le front du Canigó.

À sa clarté la plaine riante s'étire, comme éveillée aux doux murmures du matin ; la mer, qui dort à ses pieds, n'ose bouger de peur de découvrir sa fille qui rêve dans ses draps de lin.

À sa gauche, le gris cendré des Corberes vitifères qui viennent, comme des branches, se greffer aux Pyrénées ; à sa droite, les granitiques Alberes fleuries. Le Rosselló est un arc formé de deux chaînes dont la corde est la mer.

C'est une immense lyre pleine d'harmonies, abandonnée sur l'étendue de sable par quelque dieu marin ; le Canigó en est la caisse de résonance, les cordes que baise le cers sont les trois rivières qui glissent en grondant dans les prairies : le Tec, la Tet, l'Agli.

La fée dit alors :

– *Cette vallée n'a pas été de tous temps ouverte ; ce qui est herbe fut eau et bleu ce qui maintenant est vert ; des baleines bramaient là où repose Prada, et les cloîtres d'Elna, ivoire sur corail rose, surmontent le palais de Thétis.*

Força Reial et Pena² étaient ses belles îles ; au pied du Canigó s'amarraient des vaisseaux ; les mouettes volaient en chantant des airs nouveaux sur ces rivages où les abeilles font leur miel, où gambadent les agneaux.

Cette terre est l'œuvre du géant Pirène : les eaux la transportèrent grain à grain depuis les sommets ; les pierres de la plaine sont les os de la montagne d'où, un pas par siècle, la mer recula, comme un hôte qui s'exile.

Les Néréides, filles de Doris, furent supplantées par les jolies Naiades qui, à Arles et à Molig, déversèrent leurs urnes d'eau salutaire ; les Dryades se logèrent au creux des dolmens, parmi les arbres.

De combien de guerres le Rosselló n'a-t-il pas été le théâtre ? Porte de l'Ibérie, combien de nations n'a-t-il vu passer ? Les montagnes, gradins de cet amphithéâtre, ont vu sur la plage grandissante se battre plus de peuples que de vagues dans la mer.

Le Phénicien fonda de grandes villes au bord de cette mer qui, épouse volage cherchant un autre lit, baisait leurs murailles mille ans durant puis les abandonnait ; alors, voyant s'éloigner ses yeux et sa tunique bleus les villes moururent de chagrin.

3 5

DOCUMENT N°4 :

Entre l'infern i la glòria, « - Andantino – 'So barratinaire de Prats de Molló' [Pica del Canigó, setembre de 1879], p 266, Àlvar VALLS, Edicions de 1984, Barcelona, 2020

'So barretinaire de Prats de Molló'

[PICA DEL CANIGÓ, SETEMBRE DE 1879]

Els quatre homes, dos sacerdots i un notari, acompanyats per un guia, han vençut la muntanya gegant després de més de quatre hores d'àrdua ascensió. Lluu el sol de final d'estiu, però l'airet gèlid de les altures els fueteja el rostre i penetra com un espasí els hàbits dels clergues i la levita de l'escrivà. La panoràmica que s'ofereix des del cim alterós, emperò, els fa oblidar el fred i el vent. Tenen al seu davant, tot a la rodona, des del mar encalitzat fins als cims pirinencs més distants. La plana del Rosselló s'ofereix magníficament als seus peus, amb els pobles del Riberal, la ciutat de Perpinyà i la vila bisbal d'Elna destacant entre l'estesa de camps fecunds que allà enllà es con-

266

fonen amb el blau pelàgic. I seguint la ratlla de la costa, desdibuixats per la llunyania, endevinen l'estany de Salses i, més enllà de les Corberes, la plana costanera del Llenguadoc, amb la muntanya d'Agde diminuta com un cap d'agulla.

Ressegueixen amb la vista des del Carlit fins al Cadí, amb el teló de fons de les muntanyes cerdanes i andorranes, i els cims del Puigmal i de Noufonts, i més ençà, el Costabona, que solda el Canigó amb la serralada, els puigs canigonencs dels Set Homes, de Tres Vents i de l'Estella i les valls de Vetera, de Balaig i de la Comalada. I a filerades a cavall de l'Albera fins al mar, les torres de Cabrenç, de Cos i de Banyuls, en altre temps emprades per a fer senyals per moros i per cristians. I a sota mateix, en el vessant del Conflent, els pobles de Castell, Vernet, Cornellà, Vilafranca i Prada s'arrauleixen assolellats en la conca de la Têt, mentre que, a l'altre costat del riu, Molig i Eus s'arrapen a la serra solana.

El pare Exuperi de Prats de Molló i el notari perpinyanès Justí Pepratx, amb arrels també al Vallespir, són els companys de Verdager en la contemplació d'allò que el poeta qualifica de «quadro diví». La imaginació de l'autor de *L'Atlàntida* s'envola i li sembla descobrir çà i là a voladúries les goges del Pirineu, que, segons li ha contat la gent de Prats, tenen en la pica del Canigó l'altar dels seus conciliàbuls. Quasi les veu, esborronades per la presència de tres servidors de Déu plantats en el cim, i en canvi no sap trobar l'anella de ferro amb què Noè va estacar la barca quan va baixar el nivell de l'aigua del diluvi; un caçador d'ossos amb qui va parlar ahir mateix li va assegurar que hi era. Captivat per la bellesa i la grandiositat del paisatge, el poeta pensa que més aviat que tard el cantarà amb els seus versos.

DOCUMENT N°5 :

Canigó. Història i mite, Joseph RIBAS, Eumo Editorial, Vic, 1996

Mite i memòria

ELS grans cims pirinencs es culminen a l'època del romanticisme. L'enamorament de Ramond pel mont Perdut, el cop d'audàcia de Franqueville i Tchiatcheff a l'Aneto, i l'èxit de les guies d'Ann Lister, al Vinhamala, anuncien el temps de les conquestes i ascensions.

Admirable segle XIX! Ramond, Chausenque, Russell: tres homes, tres llibres regnen cent anys als Pirineus. *Albums* i *Souvenirs* canten l'atractiu d'aquestes muntanyes. Hi vénen visitants de lluny seduïts per la seva celebritat naixent.

Sol, a l'extrem oriental de la cadena, el Canigó es remunta a l'era obscura de les muntanyes mítiques. La seva situació de cara a la Mediterrània, dins l'espai cultural d'antigues civilitzacions, li dóna un prestigi peculiar, engrandit en aquest bressol del món on tants de cims patriarcals, del Sinaí al mont Ararat, de l'Olimp al Parnàs, han il·lustrat la història de la humanitat.

Els contorns de la geografia antiga limiten amb el cel mitològic: al·legories, símbols, monstres, déus i profetes poblen aquest univers, el cap avançat del qual, a l'occident dels fenicis, s'anomenaria més tard *montis Canigonis*.

Aquesta muntanya de mariners s'eleva tan amunt dins la imaginació dels pobles que fins al principi del segle XIX se la va considerar la més alta dels Pirineus.

«Un mur infranquejable —dirà l'historiador llatí Aurelius Victor—, una barreira davant la qual un se sent com ofegat, com esclafat, tot un món de titans prest a aixecar-se contra vosaltres, a abraonar-se-us, a reduir-vos a pols.»

Més recentment, John Grand-Carteret n'assenyala l'aspecte imponent: «Isolat, prolongant-se en totes direccions, envoltat com d'una muralla de supersticions i de llegendes populars.»

Més alt que al natural, el Canigó exercí, doncs, des de l'antiguitat, una presència i un misteri tan carregat de poder i de fantasia que inspirà en els pobles que l'envoltaven el sentiment del sagrat.

Altrament no es comprèn l'atracció d'aquesta muntanya i el seu poder simbòlic, l'espècie de devoció que l'envolta encara avui. El Canigó viu en un poble. Els catalans s'hi reconeixen i s'hi retroben com en un lloc privilegiat de la

11

seva identitat. En aquest altar, oneja com una bandera *Muntanyes regalades*, l'himne en homenatge a la pica emblemàtica.

Del folklore al nacionalisme, a través de formes diverses cadascú expressa el seu sentiment patriòtic, segons la seva ascendència històrica. Aquest fervor, aquest impuls respon al temperament singular d'un poble que volgué ser nació, la cultura del qual es remunta a fonts molt llunyanes.

Sobre els fonaments de Catalunya, el Canigó fou, mil anys enrere, un dels pols de la catalanitat.

L'evolució política dels comtes de la Cerdanya i del Conflent vers la independència i, més endavant, el desenvolupament de l'abadia de Sant Miquel de Cuixà, poder espiritual i temporal, van crear una dinàmica d'on emergiren poblacions actives i abundants, consagrades a l'agricultura i a la indústria en unes terres on l'art romà multiplicava les riqueses.

Durant molt de temps, el Canigó va ser la seva muntanya del pa. Llenyataires i miners, carboners, ferrers, agricultors i pastors pujaven dels pobles i llogarrets cap als boscos i pastures. Explotada, esgotada, la muntanya evoca encara entorn dels seus pobles i veïnats la història del ferro i de les fargues, la transhumància dels ramats: Vallmanya, Vetera¹, Fillols i, sota les carenes, els Estables, els Cortalets i Pratsabrera.

Les senderoles remunten molt amunt sota les geleres, fins als *pous de neu*, on sòlids traginers tallaven el glaç i el baixaven a la vall sobre les espatlles. Més avall es tallaven les falgueres i es cremaven sobre peces de terra guanyades per als conreus. Marges de pedres seques sostenen sobre el pendent estretes parcel·les de terra, abans conreades, que amb el seu traçat regular i ruïnós configuren avui una muntanya morta. La població envelleix, recula, s'encongeix davant la immensa estesa d'una massís abandonat a la seva sort.

Cal tornar a la geografia per comprendre el valor d'aquest espai retut a si mateix. El Canigó marca el pol oriental de l'eix geològic serra de Cadí-Maladeta. La natura l'ha situat a la confluència de dos horitzons: la mar i els Pirineus. Aspre i lluminós alhora, la mirada alta posada sobre la plana i mar enfora, el Canigó creix en el segle del romanticisme.

Savis, artistes i viatgers freqüenten aquesta muntanya de la punta de l'alt Pirineu, massa temps oblidada, fora de les vies normals de les grans ascensions. La seva descoberta i la passió que suscita aporten al pirineisme una visió més conscient i més completa de la serralada.

Els Pirineus es drecen i cobreixen, d'una sola tirada, l'espai entre l'Atlàntic i la Mediterrània.

De Chausenque a Brulle, tots els grans noms del muntanyisme vénen al Canigó. Molts anglesos, propagadors de la fe esportiva i termal. Escriptors, pintors, poetes, tot un floriment romàntic de viatgers i de visitants dels balnearis; els qui escalen, bloc de notes al damunt, i els qui l'admiren després de l'anada a les

1. Hem adoptat la forma *Vetera*, tal com fa la *Gran geografia comarcal de Catalunya*, d'acord amb l'ús del lloc. En canvi, la *Gran enciclopèdia catalana* i el *Gran Larousse català* fan servir la forma *Avetera*, més d'acord amb l'etimologia (*N. dels T.*)

termes. El Canigó sorprèn, colpeix, captiva i provoca, sota la ploma o el llapis, efectes curiosos: els cims s'envolen, els pics cavalquen sota els núvols. Als seus peus, Rudyard Kipling somia l'Himàlaia.

Aquests mateixos anys també es recorren les serres de l'alt Aragó, però se'n parla poc. L'inesperat, l'aire pintoresc, el color i l'encís es troben a la banda del Rosselló: «Regió descrita», assenyala Beraldi, però rica i variada; «el Canigó repartit en tres cims», davant la mar visible a l'horitzó. Un bell quadre per fer de reclam! La gent hi ve d'arreu. La gent s'exalta. De l'empenta del cim, es va a Carançà, al Puigmal, al Camporrells i al Carlit. És el descobriment de la Cerdanya.

El guia Joanne desfarà aquest encís, desdenyant de passada «aquest pic dels més fàcils que no arriba als tres mil».

Som a l'apogeu del pirineisme heroic i el Canigó, rebaixat de cop, cau en l'oblit durant trenta anys.

Es tornarà a aixecar. La seva immensitat és lloada, hi arriben els primers turistes, els anys daurats de les estacions termals. La vista des del cim, el paisatge de la plana, la muntanya, el mar i, de sobte, el Canigó s'esbranca, poderós i dominador, sobirà d'un espai on culminen el Sethomes, el Rojà, el Tresvents² i el roc Negre, un «ramell de puigs» que es dreça sobre el clivellament de les valls.

2. Hem adoptat la forma *Tresvents*, com la *Gran geografia comarcal de Catalunya*, d'acord amb l'ús del lloc i probablement amb l'etimologia (vegeu el capítol 9 d'aquest mateix llibre). En canvi, la *Gran enciclopèdia catalana* i el *Gran Larousse català*, seguint Joan Coromines, utilitzen *Tretzevents* (N. dels T.)

En el moment que el massís revela el seu relleu, la seva sorprenent arquitectura, l'*Annuaire du Club Alpin Français* publica un article «complet, clar i precís», d'una exactitud que vulgaritza aquesta muntanya per als cent anys venidors.³ El Canigó torna a portar l'etiqueta de muntanya fàcil.

El decreixement de la població, el buit, l'abandó reclouen la substància local entorn d'un desert de pobles on es desvetllen, a l'estiu, oasis de vacances. Vacances! El mot mostra aquí tota la seva vacuïtat. N'evoca un altre: agençament. Reduïda a l'únic recurs del turisme, la muntanya pot tenir encara alguna ambició?

Cal unir-se amb els «conservadors», els «pràctics» i els «consumidors» en les disputes pels projectes: carreteres, xalets, hotels, al grat dels interessos particulars? O bé cal protegir el massís i respectar-lo com el lloc màgic i singular d'on ens va venir la vida, de més enllà del temps, portada pels seus boscos, els seus torrents, les seves pastures i les seves serres?

El Canigó mai no ha deixat de ser aquesta muntanya iniciàtica. Fascinadora i secreta. Un matí, el cel s'havia aclarit d'una pal·lidesa rosada. Pujàvem a Balaig deixant darrere nostre la nit, que cobria el rastre dels nostres passos. El terra era fosc. De cop, en un revolt del camí, la pica va aparèixer amarada de llum, tan nova, tan propera que ens semblà inalterable i verge, reservada a la nostra conquesta com si, davant dels nostres ulls, el món es desvetllés en el seu primer matí.

En aquest instant, un impuls de felicitat ens enardí el cor. Vam alleugerir el pas, meravellats que tanta bellesa ens fes sentir tan lliures i animosos.

DOCUMENT N°6 :

Auca de la flama del Canigó

www.tradicat.cat, Flama del Canigó, Generalitat de Catalunya, 2013, Joan Vilamala, Toni Donada, extracte de 12 vinyetes / 24.

Auca de la Flama del Canigó

Símbol d'unió dels Països Catalans

1. La nit que té més requesta de les que es fan i es desfan, i que és nostra gran festa, és la Nit de Sant Joan.

2. Arreu s'alcen foguerades que fan que ens sentim germans tots els pobles i contrades dels Països Catalans.

3. Perquè una flama anhelada que baixa del Canigó, una muntanya sagrada, ens uneix com a nació.

4. Una nació mil·lenària que arrenca amb Guifré el Pilós i la força necessària per ser un poble gloriós.

5. I amb gent com l'Abat Oliba, el monjo benedictí que amb diàleg i inventiva la pàtria va construir.

6. Vic, Ripoll, Cuixà, Manresa, Casserres i Montserrat ens recorden la proesa d'aquell gran bisbe i abat.

7. De Pau i de Treva ens parla, Toluges, al Rosselló, i de com costa guanyar-la, un castell que fou presó.

8. El Castellet, on s'aferra la memòria d'un passat que els Angelets de la Terra van defensar amb dignitat.

9. Al Conflent, Sant Miquel plora l'esplendor del temps antic i Sant Martí trist enyora el cos de sant Galderic.

10. Avui la pàtria és partida per un indigne tractat i amb xovinisme i mentida ens fan ser un dòcil ramat.

11. Però la veu d'un gran poeta, Verdaguer, amb el Canigó, ens fixa encara una meta: la de la restauració.

12. La restauració inaudita no només dels monestirs, sinó també la gran fita de fer renéixer el país.

DOCUMENT N°7 :

Abadia de Sant Martí del Canigó, municipi de Castell

